

Тема:

Проблема волі людини та можливостей її здобуття. Втеча Остапа й Соломії з кріпацької неволі — протест проти будь — якого насильства над людиною (за повістю «Дорогою ціною» М.Коцюбинського)

Восьмикласники!

Сьогодні на уроці ви:

- *поглибите свої знання про особливості творчої манери Михайла Коцюбинського;*
- *продовжите роботу над текстом твору «Дорогою ціною»;*
- *проаналізуєте ідейно-художній зміст повісті;*
- *простежите, як випробування гартують характер героїв;*
- *прочитаєте та проаналізуєте уривки повісті «Дорогою ціною», з'ясуєте ідейну спрямованість та символізм;*
- *висловіте своє ставлення, думки та міркування з приводу проблеми волі людини і можливості її досягнення в сучасних умовах.*

Клоуз-тести

Для того, щоб пригадати матеріал попередніх уроків, виконаємо наступні клоуз-тести.

1. Тема твору - ...
2. Жанр твору...
3. У творі порушено проблеми...
4. Остап утік, бо...
5. Соломія помандрувала із Остапом , тому що...
6. Перша спроба потрапити за кордон була...
7. При другій спробі перетнути кордон Остап був...
8. У плавнях трапилася...
9. Соломія знайшла циган і...
10. Цигани виявилися...
11. Остап потрапив у в'язницю, тому що...
12. Головна думка твору - ...

Тема зображення героїчної боротьби українського народу проти кріпацтва, непереможного прагнення селян-кріпаків до вільного життя.

Проблематика твору воля та рабство, насильство над людиною, непереможна сила кохання, самовідданість, мужність та сила волі, боротьба за щастя.

Остап вирішив тікати із села тому, що прагнув вільного життя.

Соломія пішла з Остапом, бо не уявляла свого життя без нього.

Перша спроба потрапити за кордон була зірвана.

Під час другої спроби перетнути ріку Остап був поранений.

Коли Соломія пішла шукати людей, до Остапа прийшов вовк.

У цей час у плавнях трапилась пожежа.

Соломія знайшла циган і врятувала Остапа.

Цигани виявилися злодіями.

Остап потрапив у в'язницю тому, що через поранення дізналися, що він втікач.

Головна думка твору боротьба трудящих зі своїми гнобителями точитиметься доти, доки існуватимуть класи, доки не переможуть трудящі.

Асоціативний куш

– Що ви розумієте під словом **«воля»**?

(Це свобода людини, здатність розвиватися, робити те, що не суперечить моральним цінностям людства).

Слово вчителя

Повість «Дорогою ціною» М. Коцюбинського захоплює напруженим і цікавим сюжетом, героїчним характером і духовною красою його героїв. А ще — вмілим зображенням однієї з форм боротьби кріпаків за волю та незалежність — втечі від панів.

Художнім словом письменник прославив бунтарський дух українського народу, який ніколи не хотів бути робочою худобою для панів. Українське селянство, за словами автора, готове було дорогою ціною заплатити за волю. Воно не втратило живої душі, сподівалося на визволення. Мрія про волю передавалась із покоління в покоління, опоетизовувалась у народних піснях та думах, закликала до втечі від панів у ті місця, «де хоч дорогою ціною можна здобути бажану волю, а ні — полягти кістками на вічний спочинок».

Отже, поговоримо про волелюбний характер українців, героїв твору «Дорогою ціною».

Інсценізація уривка твору «Дорогою ціною»

- То ти, Остапе?
- Я, Соломіє.
- Що ж воно буде?
- А що ж буде?.. Хай воно загориться без вогню й диму... Втечу... Піду за Дунай, може, ще там люди не пособачились... От бачиш – сакви... Бувай здорова, Соломіє...
- Тікаєш... покидаєш мене...І отсе я лишуся сама з тим осоружним чоловіком... Ні, тікай, тікай, Остапе. Коли б ти знав, що робиться у горницях: пан біга по хаті, мов скажений. «Бунтар, кричить, гайдамака! Він мені людей Баламутить!.. Покликав осавулу: «Веди мені зараз Остапа Мандрику...»
- Так...

Інсценізація

- «З живого шкуру здеру, чисто оббілюю... Я ж йому пригадаю, гайдамаці, Кодню...»
- Так...
- «В некрути, каже, оддам...» А паня біла, біла трясця трясє її, а вона руки заломила та: «Ромцю, каже, тікаймо звідси, бо ті хлопці заб'ють нас, як мого дідуся в Умані...» Тікай, Остапе, тікай, серце... Спіймають – катуватимуть нелюди, живого не пустять...
- Враг його бери ...Не так мені страшно ляха, як злість бере на наших людей: застромив віл шию в ярмо та й байдуже йому, тягне, хоч ти що... Ех, піду, де воля, де інші люди... Бувай здорова, Соломіє...
- Перелазь, хоч попрощаємося.

Остап перекинув через тин, за яким стояла Соломія, сакви і сп'явся на тин. На нічному небі виткнулась ставна парубоча постать і зникла по хвилі в густих бур'янах по той бік тину.

- Ну, та й кропива ж тут, чисто попівся. Де ти, Соломіє? Поночі й не видно.
- Ось я ... - і перед Остапом зачорніла велика, як на доброго мужика постать. – Ходім до ставка, посидимо під вербами...
- Ти ж кудю подасися, Остапе?
- Та мені аби на Чорний шлях, а там уже якось воно буде... там напутять уже...
- Ну, то не йди, голубе, селом, щоб не побачив хто... Я тебе духом перехоплю на човном на той бік, а там чагарником, полем – та й вийдеш на шлях. Так безпечніше буде...

«Сюжетний ланцюжок»

(Для капітанів команд)

Записані на окремих листках події розмістити в хронологічному порядку

Палке слово автора про героїчну історію народу, про його нескорений вільнолюбивий дух

Втеча Остапа і Соломії від пана

Переправа через Прут і поранення головного героя

Деребування Остапа у плавнях, пошуки Соломією порятунку. Поєдинок юнака з вовком

Головні герої у циган, арешт Остапа

Спроба Соломії визволити коханого з-під турецької варти. Загибель головної героїні

Працюємо над змістом твору

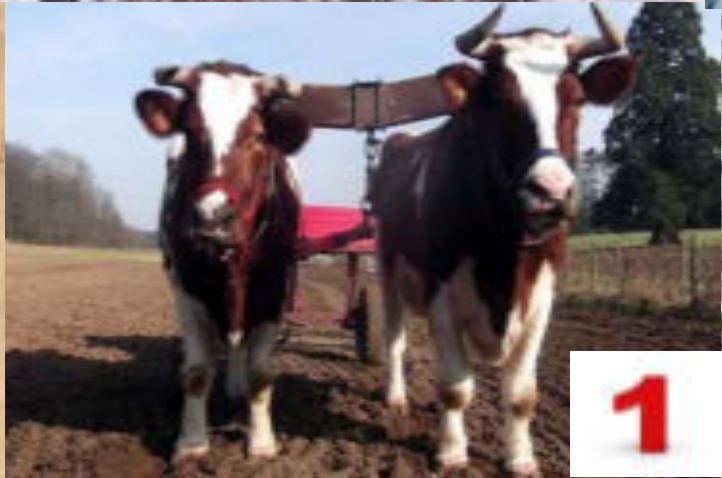

1 2 3

Кроссенс

- Для наступної роботи використаємо кроссенс з попереднього уроку.
- Відповідаючи, цитуйте уривки повісті.

Робота з цитатним матеріалом.

« Діялось се в тридцятих роках минулого століття. Українське поспільство, поборене у класовій боротьбі, з ярмом панщизняної неволі на шиї, тягло свою долю з глухим ремством. То не віл був у ярмі, звичайний господарський віл, якого паша й спочинок могли зробити щасливим: ярмо було накладене на шию дикому турові, загнаному, знесиленому, але овіяному ще степовим вітром, із не втраченим іще смаком волі, широких просторів. Він йшов у ярмі, скорившись силі, хоч часом із гніву очі йому наливались кров'ю, і тоді він хвицав ногами і наставляв роги...»

«Вільний дух народу ще тлів
під попелом неволі. Свіжі
традиції волі, такі свіжі, що
часом трудно було відрізнити
сьогодні од вчора,
підтримували жевріючу під
попелом іскру.»

« Коли б вони не були панським
товаром, то не міг би пан
розлучити його з Соломією та
силою оддати її за свого
хурмана...»

Прокоментуйте рішення Соломії
іти з Остапом у Бесарабію.

«Пісня волі чаруючим акордом
лунала в серцях молоді, поривала її
туди, де ще не чуть кайданів,
скованих на людей людьми. На
широкі бессарабські степи, вільні,
без пана й панщини, рвалась гаряча
уява й тягла за собою сотки й
тисячі...»

«Соломія все йшла.
Вона зібрала своєю
енергію, всю силу
волі, всю міць тіла, і
йшла уперто і завзято з
вірою, що її широкі і
високі груди зламають
усі перешкоди»

«Дорого заплатив я за
волю, гірку ціну дав...
Половина мене лежить на
дні Дунаю, а друга чекає й
не дочекається, коли
злучиться з нею...»

Робота в групах.

Опрацювання ідейно-художнього змісту повісті.

1-ша група

1. Коли відбувалися події, описані в повісті?

(У 30-х роках ХІХ ст..)

2. Які покарання відбувалися над тими, хто тікав від пана, а потім був спійманим?

(Оддавали в некрути, засилали в Сибір, катували канчуками, одсилали в кайданах назад до пана, знов у неволю, на панищину)

3. Хто така Соломія, з якою прощався Остап?

(Його кохана, яку пан силоміць віддав заміж за свого хурмана)

4. Чим пояснила Соломія про своє рішення тікати разом з коханим?

(«Все мені противне, усе гидке: і чоловік, і панищина, і життя моє безщасне. Пропадай воно все пропадом»)

5. Через що Соломія вирішує відрізати волосся? Як вона це сприйняла?

(Щоб бути схожою на хлопця; почула біль у грудях, щось стисло за серце і на очі набігли сліози)

6. Чим закінчилася перша спроба героїв переправитися через Дунай?

(Невдачею, але вони втекли від сторожових козаків)

7. Чому було поранено Остапа?

(Бо він не стримався і заговорив уголос)

8. Як учинили Остап і Соломія, коли зрозуміли, що заблукали?

(Соломія пішла на розшуки дороги і людей)

9. Як поранений Остап рятувався від вовка?

(Бризкав на нього водою)

2-га група

1. Куди тікали селяни, незважаючи на небезпеку?
2. Чому пан був сердитий на Остапа, як обіцяв покарати?
3. Хто навів Остапові вільнолюбиві мрії, розповідаючи про славні січові традиції?
4. Із ким потоваришували Остап і Соломія?
5. Хто допоміг Остапові й Соломії здійснити втечу?
6. Як повелася Соломія, зрозумівши, що заблукала в комишах і не знає, де Остап?
7. Що давало сили героям долати такі великі труднощі на шляху? Ці труднощі руйнували чи зміцнювали переконання Остапа й Соломії?
8. Як Остап потрапив до в'язниці?
9. Яким чином Соломія планувала врятувати Остапа?

За Дунай, на вільні землі)

(Остап підбурював людей до непокори, пан обіцяв віддати Остапа у солдати.)

(Дід)

(З Іваном Котигорошком)

(Мірошник Яким допоміг спорудити пліт.)

(Рішуче кинулася шукати вихід.

Кохання, яке і зміцнювало сили.

Його забрали разом із циганами-конокрадами як пораненого втікача)

(Виїхати на середину ріки й відбити коханого у конвоїрів)

«Творче завдання»

(Для капітанів команд)

Побудуйте висловлювання – узагальнення «Через що воля для героїв повісті має дорогу ціну?»

Навідні питання

- Як Остап і Соломія намагаються її здобути? Яких страждань, поневірянь вони з цього приводу зазнали?
- За допомогою яких рис свого характеру Остап і Соломія долають труднощі, тяжкі випробовування, що дала їм доля?

Цифрова літературна вікторина «Пізнай героя за його висловлюванням»

(Ключ: 1-Остап, 2- Соломія, 3 – пан, 4 – Іван, 5 – циган).

1. «Втечу... Піду за Дунай, може, ще там люди не пособачились...». (Остап)
2. «Бунтар... гайдамака! Він мені людей баламутить!». (Пан)
3. «Ну, хай тебе боронить і хова од лихого мати божя... Прощавай!». (Соломія)
4. «Не так мені страшно ляха, як злість бере на наших людей: застромив віл шию в ярмо та й байдуже йому, тягне, хоч ти що...». (Остап)
5. «З живого шкуру здеру, чисто оббілюю... Я ж йому пригадаю, гайдамаці, Кодню...». (Пан)
6. «За Дунай, у Січ із тобою... Приймаєш товариша чи не приймаєш?». (Соломія)
7. «Пропадай воно все пропадом... Піду і я світ за очі... Вже ж за тобою, хоч серцеві легше буде...». (Соломія)

Цифрова літературна вікторина «Пізнай героя за його висловлюванням»

(Ключ: 1-Остап, 2- Соломія, 3 – пан, 4 – Іван, 5 – циган).

8. «Шукай тепер, пане, парубка з молодницею... ніхто не бачив, лиш двох парубків стрічали».

(Соломія)

9. «Хіба я боюся смерті? Сохрани боже!.. Пошли, господи, и завтра... Раз вмирати — не двічі. Вмер — і край, більш не встанеш».

(Іван)

10. «Бодай ти, запалася, треклята країно, з твоїми порядками!...».

(Остап)

11. «Як живий буду, землю оратиму, рибальством житиму... все ж краще на волі, ніж під паном...».

(Остап)

12. «Содеш душа?»

(Циган)

Відповіді: 1 – 1,4,10,11; 2 – 3,6,7,8; 3 – 2,5; 4 – 9; 5 -12.

Міні-дискусія

- Як ви вважаєте, хто головний герой повісті — Остап чи Соломія?
- Назвіть другорядних персонажів у творі. Яка їх роль?

Слово вчителя.

«Життя не має ціни, але воля дорожча за життя». Ці слова — не просто відображення народної мудрості, а істина, вистраждана десятками поколінь.

Сучасні люди іноді не можуть зрозуміти до кінця значення таких простих речей, як воля, право самостійно приймати рішення. Маючи здоровий глузд, не можна зрозуміти, як одна людина може продати іншу, заборонити одружуватися чи, навпаки, силоміць одружити, позбавити життя. І все це абсолютно безкарно. Більше того — це законно. І страшно навіть подумати, що люди так жили протягом кількох століть.

Більшість із них примирилися зі своїм ганебним становищем, але були й такі, які вище за все цінували людську гідність. А чи можна було зберегти її, якщо не маєш волі?

Асоціативний кущ (Промінчик)

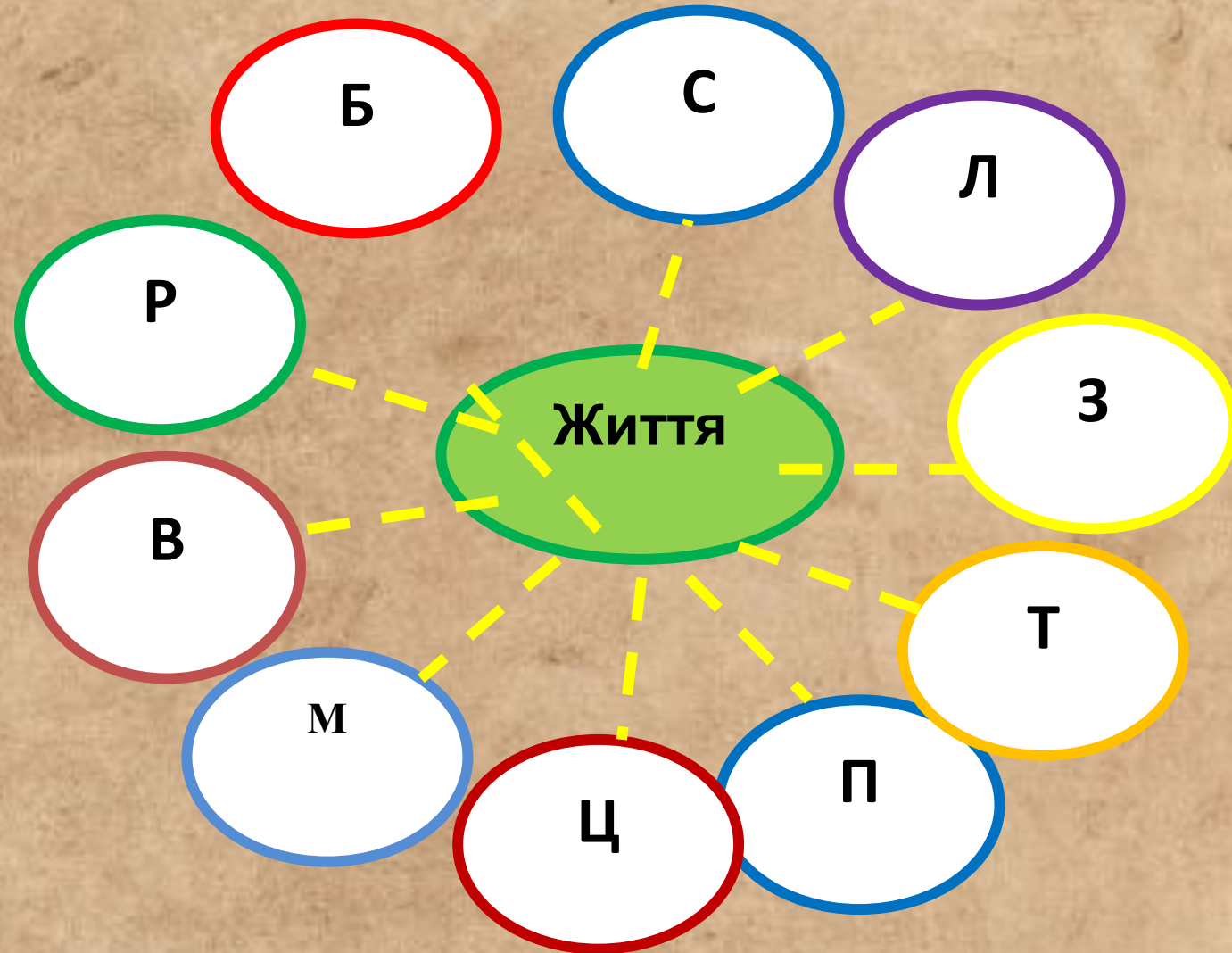
Опрацювання проблеми волі людини та можливостей її здобуття

Слово вчителя. Найбільша цінність кожної людини — життя.

- Які асоціації, пов'язані з цим словом, у вас виникають?

*Складання асоціативного куща до слова **життя**. Підібрати слова за літерами, позначеними на малюнку.*

Життя - цінність, щастя, любов, воля, забезпеченість, родина, робота, мир, турбота, сім'я, патріотизм.

Проблемні питання

– А чи дозволяє воля робити все, що заманеться?

(Ні, адже в кожному суспільстві існують певні етичні правила, закони).

Тоді яким чином ми можемо говорити про волю, свободу?

(Воля там – де не принижується людська гідність).

– За яких умов люди можуть бути позбавлені волі в сучасних умовах?

(Коли вони зробили протиправний вчинок або не можуть свідомо відповідати за наслідки своїх дій).

– Чи може сьогодні людина почуватися повністю вільною?

(Сьогодні свобода людини може обмежуватися необхідністю працювати, виконувати певні обов'язки. Однак за умови, коли людина чинить відповідно до своєї природи, то і робота приносить їй задоволення).

- У пролозі та розділі I автор кілька разів дорікає народові за його пасивність і покору. Прочитайте цитати на підтвердження цієї думки
- «Не так мені страшно ляха, як злість бере на наших людей: застромив віл шию в ярмо та й байдуже йому, тягне, хоч ти що... Ех, піду, де воля, де інші люди...»

Закріплення знань, умінь та навичок

Назвіть «три кити», три ключових слова, які можуть презентувати повість «Дорогою ціною».

Відповідь: воля, кохання, боротьба.

Проведення тестового опитування

1. Переховуючись у яругах, втікачі очікували:
а) румунів; б) *перевізників*; в) козаків.
2. Що вразило втікачів, коли вони переховувалися в комишах?
а) крик ворони; б) хлюпіт води; в) *вий вовка*.
3. Річка, за якою знаходиться Туреччина:
а) *Прут*; б) Дунай; в) Ворскла.
4. Що робили Остап із Соломією для того, щоб переправитися через річку?
а) готували зброю; б) *майстрували пліт*; в) ремонтували човен.
5. Вирушаючи на пошуки людей, Соломія залишала Остапа:
а) в ярузі; б) у лісі; в) *біля вогнища*.
6. Яких диких тварин Соломія не бачила, рухаючись через комиші озерця?
а) *качок*; б) гусей; в) вужів.

Слово вчителя

Чарівним називає письменник слово „воля“. Воно передавало найкращу мрію народу, розпалювало кров і в Остапа. Він бунтував, нагадував й іншим кріпакам, що „пора вже висунути шию з панського ярма“. Герой утікає на вільні землі.

Незважаючи на труднощі і поневір'яння, Остап зберіг любов до волі. Щоб це підкреслити, Коцюбинський в епілозі змальовує вітер, наділяючи його рисами живої істоти.

Прагнення до волі, самовіддана боротьба за неї, мужність, відвага — найголовніші риси героїв твору. У цих образах втілено волелюбність українського народу, який ніколи не міг змиритися ні з пануванням іноземних загарбників, ні з пануванням „своїх“ поміщиків.

Слово вчителя

Ліричний герой твору — волелюбне українське селянство, що тікало од пана і панщини, що не заплісніло в неволі, не втратило ще живої душі. Головна мрія його життя — бажана воля.

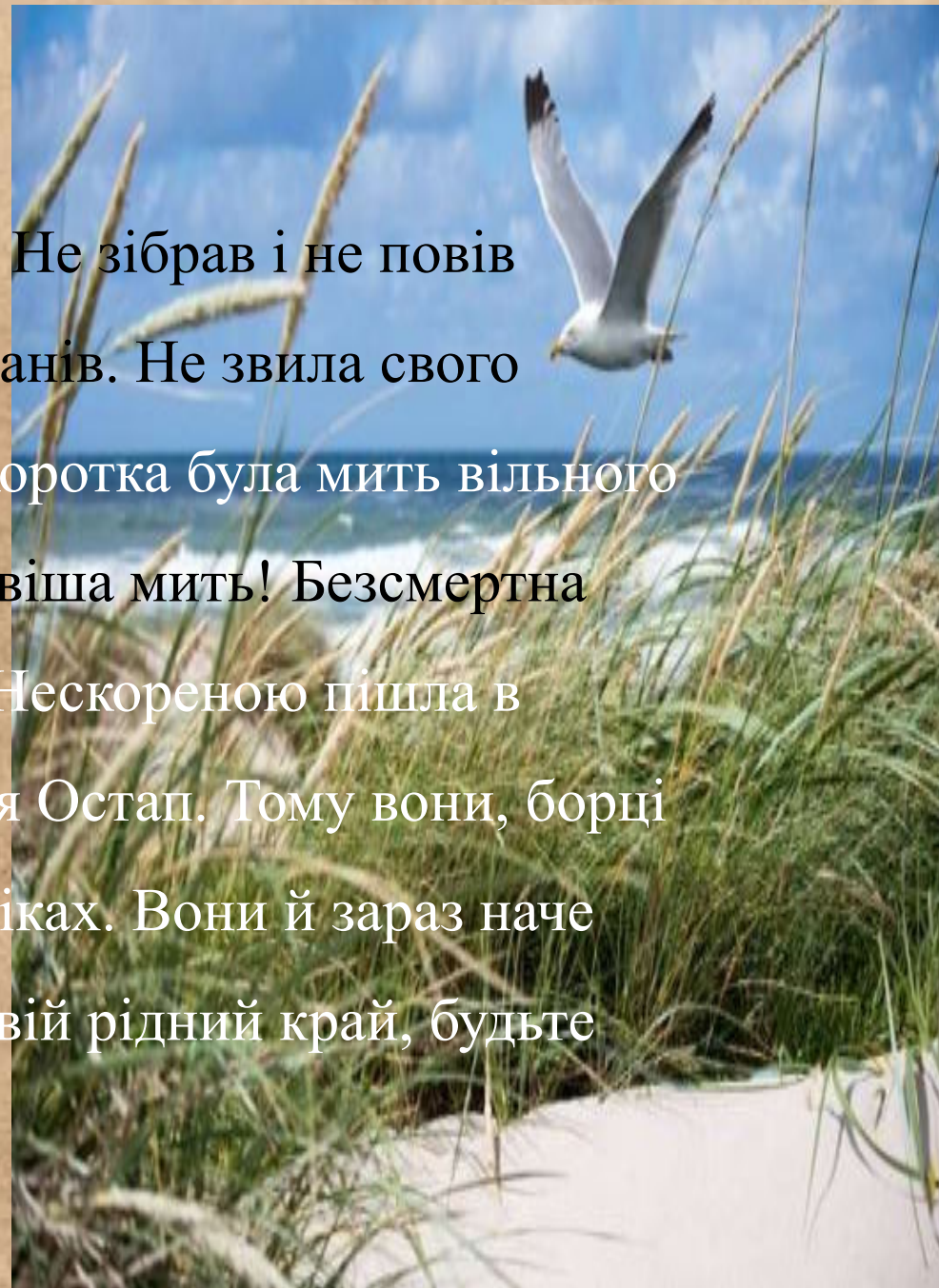
Волелюбний характер українського народу підкреслюється метафорою: „Ярмо було накладено дикому турові“, а саме його прагнення до волі — порівнянням: „мов талії води під теплим подихом весни, річкою текло вкраїнське селянство...“. Дух українського селянства письменник визначає епітетами *вільнолюбивий, неспокійний*, а пісню, яку він співав про волю,— чаруючим акордом.

Доживав свого віку Остап переможений, але не скорений, наодинці, але не самотній, бо вірним його супутником і співрозмовником був вільний вітер. І мав герой єдине бажання — «злучитися» зі своєю половиною, яка чекала його на дні Дунаю. А вітер і досі нас закликає любити життя, цінувати волю, берегти рідну землю, бо за все це, як колись, так і тепер, платять дорогою ціною.

Слово вчителя

Доля героїв повісті «Дорогою ціною» трагічна. Не зібрав і не повів красень Остап хоробрі козачі полки на лютих панів. Не звила свого щасливого й вільного гнізда орлиця Соломія. Коротка була мить вільного життя Остапа й Соломії. Але то була найщасливіша мить! Безсмертна мить, виборена двома затятими волелюбцями. Нескороною пішла в небуття Соломія. Нескореним довіку залишився Остап. Тому вони, борці за свободу, за своє щастя, залишилися жити у віках. Вони й зараз наче промовляють до нас: любіть свободу, кохайте свій рідний край, будьте вільними.

Сьогодні на уроці

• я дізнався...

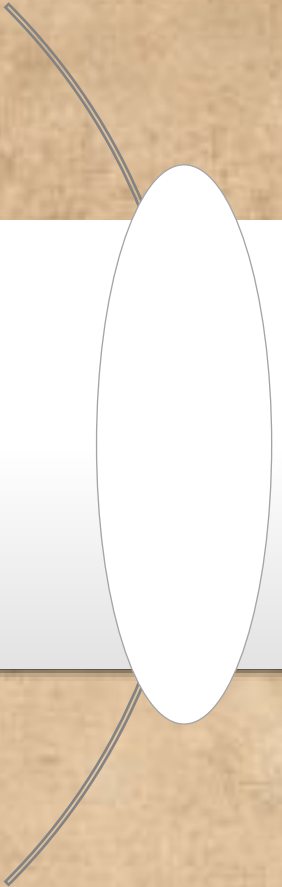
• я пригадав..

• я запам'ятав...

• мене вразило...

Домашнє завдання

-
- 1. Підготувати характеристики образів Остапа та Соломії, простий план до IV і V частин та епілогу повісті.*
  - 2. Хай щастить!*